

توسعه کنونی و چشم انداز فاجعه آمیز آن

رشد سرسام آور جمعیت در کشورهای در حال توسعه، مهاجرت قشر وسیعی از مردمان مناطق روستایی به سمت شهرهای بزرگ، شکل گیری کلانشهرهای متعدد با جمعیت بالای ۸ میلیون نفر و افزایش سریع ایجاد مناطق و شهرک‌های مسکونی با جمعیت میلیونی که فاقد بسیاری از خدمات شهری مناسب می‌باشند در اطراف کلانشهرها و در نتیجه روند رو به افزایش فعالیت‌های ساخت و ساز در شهرها و مناطق حاشیه‌ای، تغییر و تحولات سریع تکنولوژی در فرآیند تولید که منجر به افزایش بی‌سابقه تولید کالاهای مصرفی گردیده است، افزایش شدید تردد خودروهای شخصی و ترافیک حاصل از آن که درجه بالایی از گازهای آلاینده و سمی را سبب گردیده است و بالاخره استفاده بی‌رویه از منابع و ذخایر انرژی‌های فسیلی که بخش مهمی از آن در آینده‌های نزدیک در حال افول می‌باشند، همگی باعث افزایش حرارت کره زمین طی چند دهه اخیر شده است. پیامد این پدیده یعنی "Global warming" «گرم شدن کره زمین»، روند صعودی فجایع و بلایای طبیعی طی چند سال اخیر، به نحو محسوسی فزونی گرفته است که می‌توان به: بارندگی و سیل‌های مهیب، گردبادها و طوفان‌های پر قدرت و تخریب آمیز، خشک‌سالی‌های متوالی، آتش‌سوزی‌های جنگل‌های خشک، زمین‌لرزه‌های پر قدرت در مناطق مختلف، بالا آمدن سطح آب دریاها و به زیر آب رفتن بسیاری از مناطق کشاورزی که در حال حاضر به طور مکرر اتفاق می‌افتند، اشاره کرد که یکی از علل اصلی آن ذوب شدن یخ‌های قطبی است که در سده‌های اخیر بی‌سابقه می‌باشند.

ادامه این وضعیت بنا به تحقیقات و پیش‌بینی‌های بسیاری از متخصصین محیط زیست، کره زمین را تبدیل به سیاره‌ای می‌کند که در سال ۲۰۵۰ میلادی نه هوای آن قابل استنشاق می‌باشد، نه آب پاکیزه‌ای برای آشامیدن موجود خواهد بود و نه خاک مناسبی برای رشد محصولات کشاورزی، که مطمئناً فاجعه بزرگی را برای کل بشریت در بر خواهد داشت.

بازنگری در روند توسعه و شکل‌گیری تفکر جدید

با مطالب بر شمرده می‌توان با قاطعیت مدعی شد که ضرورت بازنگری ارتباط با ماهیت، شکل، نوع و ویژگی‌های «توسعه» در مضمون کلی آن به یک امر عاجل و فوری بدل گشته است و از همین رو طی ۱۵ سال گذشته سازوکارهای توسعه هم در وجه کلی آن و هم در حیطه‌های مختلف فعالیت، مورد بررسی مجدد قرار گرفته است که توجه بسیاری از دست‌اندرکاران، دولت‌ها، نهادهای غیردولتی را در نشست‌های جهانی (از کنفرانس ریو در سال ۹۲ میلادی تاکنون) معطوف به خود داشته است و در این راستا فعالیت‌های مستمر و دستورالعمل‌های مشخص (۲۱ Agenda) تدوین گردیده است که بسیاری از مسئولین دولتی و نهادهای تصمیم‌گیرنده را در جهت تنزل تولید گاز CO₂ در کلیه فعالیت‌های مملکتی متعهد نموده‌اند. اما این امر در کشور ما هنوز به عنوان یکی از اولویت‌های کاری در سطح کلان دیده نشده است و ما هنوز کماکان شاهد روند توسعه لجام «گسیخته مصرفی» بدون در نظر گرفتن عوامل زیست محیطی می‌باشیم و از همین رو ما در تحقق این روند جدید کاملاً از این جریان جهانی عقب افتاده‌ایم و متأسفانه منابع عظیم فسیلی (نفت، گاز و غیره) در این آب و خاک چشمان ما را نسبت به خیلی از وقایع بسته نگهداشته است.

اگرچه برخی از نهادهای دولتی همانند سازمان حفاظت محیط زیست و یا شهرداری تهران اخیراً در نشست‌های این مجامع بین‌المللی شرکت کرده و متعهد به انجام برخی از مصوبات این مجامع شده‌اند، ولی تأثیر این توافقات در سطح کلان تصمیم‌گیری در کشور بسیار کم‌رنگ بوده است و دیر یا زود ما هم مجبوریم که هماهنگ با قافله جهانی در اجرای این مصوبات بطور گسترده و جدی‌تر قدم برداریم.

ضرورت قرارگیری صنعت ساخت و ساز و تبعیات آن در چارچوب توسعه پایدار

با در نظر گرفتن این واقعیت که نزدیک به نیمی از تمام منابع و ذخایر کره زمین صرف ساخت و ساز پروژه‌های عمرانی در محیط‌های ساخته شده توسط انسان تحت عنوان «توسعه جوامع بشری» می‌گردد. همین عامل و آلودگی‌های ناشی از آن این صنعت را به یکی از ناپایدارترین صنایع در جهان تبدیل می‌نماید. اگر چه تمدن معاصر بشری برای ادامه حیات خود شدیداً وابسته و محتاج به ساختمان‌ها و محیط‌های ساخته شده امروزی می‌باشد، ولی توسعه سرسام‌آور سطوح شهری و از بین رفتن بخش بزرگی از زمین‌های کشاورزی و محیط زیست طبیعی و متراکم شدن جمعیت در مناطق شهری، خود به یک عامل تهدیدآمیز برای ارتقاء حیات تبدیل گشته است که در صورت عدم توجه فوری مسئولین، کارفرمایان، متخصصین و تمامی دست‌اندرکاران در امور ساخت و ساز زندگی را در این محیط‌ها به امری غیرقابل تحمل تبدیل می‌نماید. در حقیقت اثرات مخرب زیست محیطی که نوع و نحوه ساخت و ساز و استفاده از مصالح نامناسب و مصرف بی‌رویه منابع طبیعی به عنوان عوامل تهدیدکننده آن محسوب می‌گردند، در وهله نخست تأثیرات تخریبی خود را در شهرها به جای می‌گذارند.

در شهرهاست که اثرات ناگوار اولیه از جانب شهروندان حس خواهد شد. مسائلی همچون ترافیک سنگین خودروهای شخصی و آلودگی شدید هوا که در ماه‌هایی از سال تلفات جانی سنگینی را تحمیل می‌کند. افزایش آلودگی هوا، بیماری‌های مزمن و ناراحتی‌های سلامتی ناشی از آلودگی آب آشامیدنی در واقع سلامت تمامی شهروندان را به خطر می‌اندازد و از سویی کمبود مواد خوراکی و انرژی مورد نیاز همچون برق، آب و گاز و از سویی دیگر افزایش حجم زباله و آلودگی‌های ناشی از انباشت و دفع آنان شرایط زندگی را در اکثر شهرهای بزرگ غیرقابل تحمل می‌سازد.

در این میان نظریه‌ای وجود دارد که حتی در این شرایط بسیاری از ساختمان‌ها و مجموعه‌ها قادر خواهند بود با وضعیت پیش آمده خود را انطباق دهند و شرایط مطبوع را ایجاد نمایند، ولی در واقع زمانیکه چهره و منظر اشتراکی شهر و ارتباط آن با اکوسیستم جهانی مختل گردد، تمامی عناصر آن نیز دیر یا زود دچار آشفتگی خواهد شد و به تدریج تأثیرات تخریب‌آمیز از جریان زندگی را دچار اختلال خواهد نمود.

در حال حاضر بیش از نیمی از جمعیت کره زمین در شهرها سکنی گزیده‌اند و یک چهارم از این جمعیت در شهرهای بیش از یک میلیون نفر ساکن زندگی می‌کنند و نیمی از این رقم در کلانشهرهای بیش از هشت میلیون نفر مستقر یافته‌اند.

تهران و شهرهایی همچون مشهد، اصفهان، شیراز، تبریز، اهواز و حتی شهرهای اقماری همچون کرج، اسلامشهر و ورامین در این دسته از شهرها با جمعیت بالای ۱ میلیون نفر قرار می‌گیرند که مشکلات یاد شده در بالا طی چند سال اخیر بطور محسوسی در آنها دیده می‌شوند و در آینده‌ای نزدیک افزایش محسوس این تأثیرات قابل پیش‌بینی می‌باشد. واضح است که در این تغییر روند توسعه که با تفکری متفاوت بنا نهاده شده است، برنامه‌ریزان طراحان شهری و معماران به عنوان طراح‌های شهری و ساختمان‌ها نقش مهمی را ایفا می‌کنند. این تغییرات که تحت عنوان ضروریات لازم در جهت حفظ و ارتقاء محیط زیست نام برده می‌شود در شکل‌گیری اهداف توسعه که در یک حرکت مشترک که همزمان جوانب اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را دربرمی‌گیرد، نتیجه بخش می‌باشد.

از همین رو واژه «(ESD) Ecological sustainable development» یا «توسعه پایدار اکولوژیکی» که تمرکز و تعمق جدید را در محیط‌های ساخته شده (مصنوع) مورد نظر دارد، در دستورالعمل‌های لازم محیط زیستی برای طراحان شهری و ساختمان‌ها فراهم می‌آورد که هم اکنون در بسیاری از کشورهای اروپایی به عنوان قوانین و ضوابط ساخت‌وساز مورد استفاده قرار می‌گیرد.

وظایف معماران و طراحان شهری

مهندسان مشاور عرصه به مثابه یک مشاور مجرب و با سابقه در حیطه فعالیت‌های برنامه‌ریزی شهری، شهرسازی، طراحی شهری و معماری با بیش از ۳۴ سال تجربه و انجام حدود ۴۰۰ پروژه‌های متنوع، از دو سال پیش به طور جدی اقدام به تغییر رویکرد اساسی در تفکر و بینش خود به عنوان یک مشاور متعهد در اصول توسعه پایدار نموده‌اند و طی این مدت با مطالعات تحقیقاتی در ارتباط با آخرین نظریات و دستاوردهای نظری و علمی موجود در جهان و شرکت در نشست‌ها و همایش‌های تخصصی مربوطه در ایران، تلاش پیگیرانه‌ای را در جهت تحقق بخشیدن اهداف مورد نظر در پروژه‌های جاری خود نموده‌اند. اگر چه ضرورت تغییر این رویکرد هنوز از جانب کارفرمایان (دولتی و خصوصی)، مسئولین پروژه‌ها و حتی بسیاری از مشاوران فعال در زمینه ساخت و ساز احساس نشده است، ولی درست به واسطه همین شرایط است که مدیران و مسئولین مشاور عرصه تلاش نموده‌اند که به عنوان یکی از اعضای جامعه حرفه‌ای صنعت ساخت و ساز در این زمینه پیشرو باشند و با حرکت مستمر خود و ارائه نظریات مربوطه دیگر نهادها، متخصصین و مسئولان را متوجه این امر ضروری نمایند و نیروی گسترده‌تری را در این زمینه فعال نمایند و با پیگیری مدبرانه پروژه‌های جاری و آتی خود را در چهارچوب توسعه پایدار به انجام برسانند که بی‌شک در آینده‌ای نزدیک تمامی دست‌اندرکاران و مسئولین در این حوزه کاری، براساس معاهدات و تعهدهای بین‌المللی ملزم به رعایت و پرداخت به این اصول می‌باشند.